

Excessive Appetites Theory

Nika Šablatúrová
Fakulta sociálnych štúdií
Masarykova univerzita
Katedra psychológie
2017
464830@mail.muni.cz

Excessive Appetites Theory (Orford, 1985)

- ▶ Komplexný model pokrývajúci vznik, udržiavanie a liečbu závislosti
- ▶ Model zahŕňa množstvo činností a objektov, ku ktorým si ľudia môžu vytvoriť silnú väzbu
- ▶ Závislosť vysvetľuje prostredníctvom "apetítu"/chute/ potreby pre určité zážitky, pri ktorých je prežitá počiatočná radosť, ktorá sa môže zmeniť na nedostatočnú kontrolu svojho správania
- ▶ Potvrďuje existenciu behaviorálnych závislostí
- ▶ Závislosť popisuje ako psychologický proces nie ako fyziologickú poruchu
- ▶ Dáva dôraz na sociálny kontext v ktorom závislosť vzniká

Teoretický základ

- ▶ Teória obsahuje mechanizmy klasickej teórie (operačného) učenia, aby vysvetlila vývin najsilnejších väzieb k objektom závislosti
- ▶ V nadväznosti na Multiple Regulation Model (Leventhal & Cleary, 1980) sa predpokladá, že nadmerná potreba vzniká zo silnej emocionálnej pamäte a že pamäťová schéma je zodpovedná za vytváranie potreby a cravingu
- ▶ Choice theory - naše správanie (voľby) sú riadené piatimi základnými potrebami: prežitie, láska, sloboda, zábava a moc

Jadrové (Core) závislosti

- ▶ Všetko sú to aktivity, ktoré sú bežné a nie sú problematické, ale môžu ľuďom spôsobiť konflikt kvôli silnej väzbe, ktorú k nim pociťujú
- ▶ Orford k nim radí pitie, gambling, jedlo, cvičenie a sex

Types of Behavior Addictions

Vznik závislosti

- ▶ Bežná konzumácia eskaluje do nekontrolovateľných stupňov konzumácie dvomi spôsobmi:
 - Jednotlivec vníma potenciálne zisky ako vyššie než potenciálne straty
 - Vznik závislosti prostredníctvom vytvorenia silnej väzby na objekt
 - Vytvorenie silnej potreby tak vytvára sekundárnu motiváciu - druhotný emočný cyklus
 - Hlavným komponentom druhotného motivačného cyklu je silný negatívny pocit spojený s nárastom potreby kompenzovať straty (gambling) - ekvivalent k neuroadaptácií a udržanie tajomstva (väčšina aktivít)
 - Ďalší sekundárny process - Abstinence Violation Effect

Striedmosť a „odstrašenie“

- ▶ Rozvoj nadmerného užívania je limitovaný rôznymi prirodzenými sprievodnými javmi intoxikácie (napríklad alkoholom), sú to prirodzené fyziologické obmedzenia, ktoré bránia tejto potrebe eskalovať
- ▶ Normy v spoločnosti sú protektívnym faktorom

Liečba závislosti

- ▶ Konflikt - ústredný bod liečby
 - Dôsledky konfliktu sú dôležitou súčasťou závislosti. Môžu byť vnímané ako terciárne procesy.
 - Spontánne relapsy
- ▶ **Kognitívne štádium - rozhodnutie urobiť zmenu**
- ▶ **Behaviorálne štádium**
- ▶ Sociálne prostredie
- ▶ Psychologická liečba
- ▶ Farmakologická liečba

Figure 6.1 Consequences of conflict from the Excessive Appetites Model (adapted from Orford 2001).

Intervenčné programy

- ▶ Prevencia
 - Osvojenie si adekvátnych copingových stratégií
 - Stress management
 - Posilnenie sociálnych väzieb

Intervenčné programy

- ▶ Liečba
 - Začlenenie závislého do spoločnosti
 - Zameranie liečby na zmenu procesov
 - Edukácia závislého
 - Edukácia rodiny závislého

Ako by ste teóriu využili v rámci intervencie?

Zhrnutie

- ▶ Poskytuje koherentný model popisujúci procesy závislosti
- ▶ Popisuje tzv. jadrové závislosti - bežné činnosti, ktoré tradične nie sú problematické, kým si ku nim jednotlivec nevytvorí väzbu
- ▶ Je jedným z najjasnejších argumentov potvrdzujúcich existenciu behaviorálnych závislostí
- ▶ Vysvetľuje závislosť na základe operačného učenia
- ▶ Ústredným bodom liečby je konflikt

The background features abstract, overlapping geometric shapes in various shades of green, ranging from light lime to dark forest green, set against a white central area.

Social Development Model

Teória antisociálneho správania

Social Development Model (Catalano & Hawkins, 1986)

- ▶ Identifikuje všeobecné konštrukty antisociálneho správania
- ▶ Popisuje rizikové a protektívne faktory vplyvajúce na takéto správanie
- ▶ Diferencuje procesy vedúce k prosociálnemu a antisociálnemu vývinu
- ▶ Štrukturalizuje tieto procesy na základe štyroch vývinových periód

Teoretický základ

- ▶ Control theory je použitá pri identifikácii kauzálnych vplyvov v etiológií užívania drog a delikvencii (Hirschi, 1969)
- ▶ Social learning theory identifikuje procesy ktorými vzorce konformity a antisociálneho správania zanikajú alebo zostávajú zachované (Bandura, 1973)
 - Deti sa učia správaniu zo štyroch základných jednotiek: **rodičia, rovesníci/kamaráti, školy a komunita**
- ▶ Differential association theory určuje paralelné, ale oddelené kauzálne línie pre prosociálne a antisociálne procesy (Sutherland, 1973)

Rizikové faktory

- ▶ Bio-psycho-sociálne faktory
 - Komunitné normy naklonené takémuto správaniu, susedská nesúrodosť
 - Extrémna ekonomická deprivácia
 - Rodinná história užívania drog či kriminálneho správania
 - Rodinný konflikt, slabé vedenie rodiny, rodičovská liberálnosť

Rizikové faktory

- ▶ Bio-psycho-sociálne faktory
 - Ranné a pretrvávajúce problémové správanie
 - Delikventní priatelia
 - Akademický neúspech
 - Odmietnutie rovesníkmi pri prvotnej socializácii
 - Odcudzenie a rebelantstvo
 - Skoré prejavy antisociálneho správania
 - Vnímané nízke riziko vyplývajúce z užitia drog

Protektívne faktory

- ▶ Protektívne faktory ovplyvňujú nepriamo prostredníctvom interakcie s rizikovými faktormi
- ▶ Pôsobia buď vyvolávaním pozitívnych účinkov alebo vyrovnávajú negatívne efekty rizikových faktorov
- ▶ Výzvou/úlohou teórie je jasne špecifikovať mechanizmus protektívnych a rizikových faktorov

Protektívne faktory

- ▶ Patria medzi ne:
 - Individuálne charakteristiky - odolný temperament, pozitívna sociálna orientácia (sociálne schopnosti) a inteligencia
 - Kohézia rodiny a pevné citové väzby počas detstva
 - Externá sociálna podpora, ktorá posilňuje kompetencie a záväzky jednotlivca, zároveň poskytuje hodnotový systém

Vývin prosociálneho správania

- ▶ Predpokladá sa, že socializácia prebieha rovnakým procesom sociálneho učenia či je výsledkom prosociálne alebo problémové správanie
- ▶ Deti sa zapájajú do socializácie prostredníctvom štyroch konštruktov:
 - (1) vnímané možnosti pre zapojenie sa do aktivít a interakcií s inými
 - (2) stupeň zapojenia sa a interakcie
 - (3) schopnosti zúčastniť sa v týchto interakciách
 - (4) vnímané posilnenie takéhoto správania

Vývin prosociálneho správania

- ▶ Ak sú tieto procesy/konštrukty konzistentné vytvorí sa sociálna väzba (bonding) medzi jednotlivcom a sociálnou jednotkou čo predstavuje neformálnu kontrolu budúceho správania
- ▶ Takáto kontrola inhibuje deviantné správanie cez zdieľané normy a hodnoty
- ▶ Sociálna väzba pozostáva z väzby (attachment) k ľuďom v sociálnej jednotke, záväzku - (commitment) voči sociálnej jednotke a vytvoreniu hodnôt (values) zdieľaných so sociálnou jednotkou

Vývin antisociálneho správania

Priame línie k antisociálnemu správaniu

- ▶ 1. Keď sa prosociálna socializácia nepodarí:
 - Nedostatok príležitostí
 - Neadekvátne schopnosti pre vnímanie
 - Prostredie neposilňuje prosociálne správanie
- ▶ 2. Antisociálne správanie sa objavuje aj v prípadoch prosociálnych väzieb. V prípadoch kedy (potenciálne) zisky prevýšia (možné) straty
- ▶ 3. Tiež sa prejavuje ak má dieťa vytvorenú väzbu k sociálnej jednotke: rodina, škola, komunita, rovesníci ktorí majú antisociálne hodnoty (konzistentné s Differential association theory)

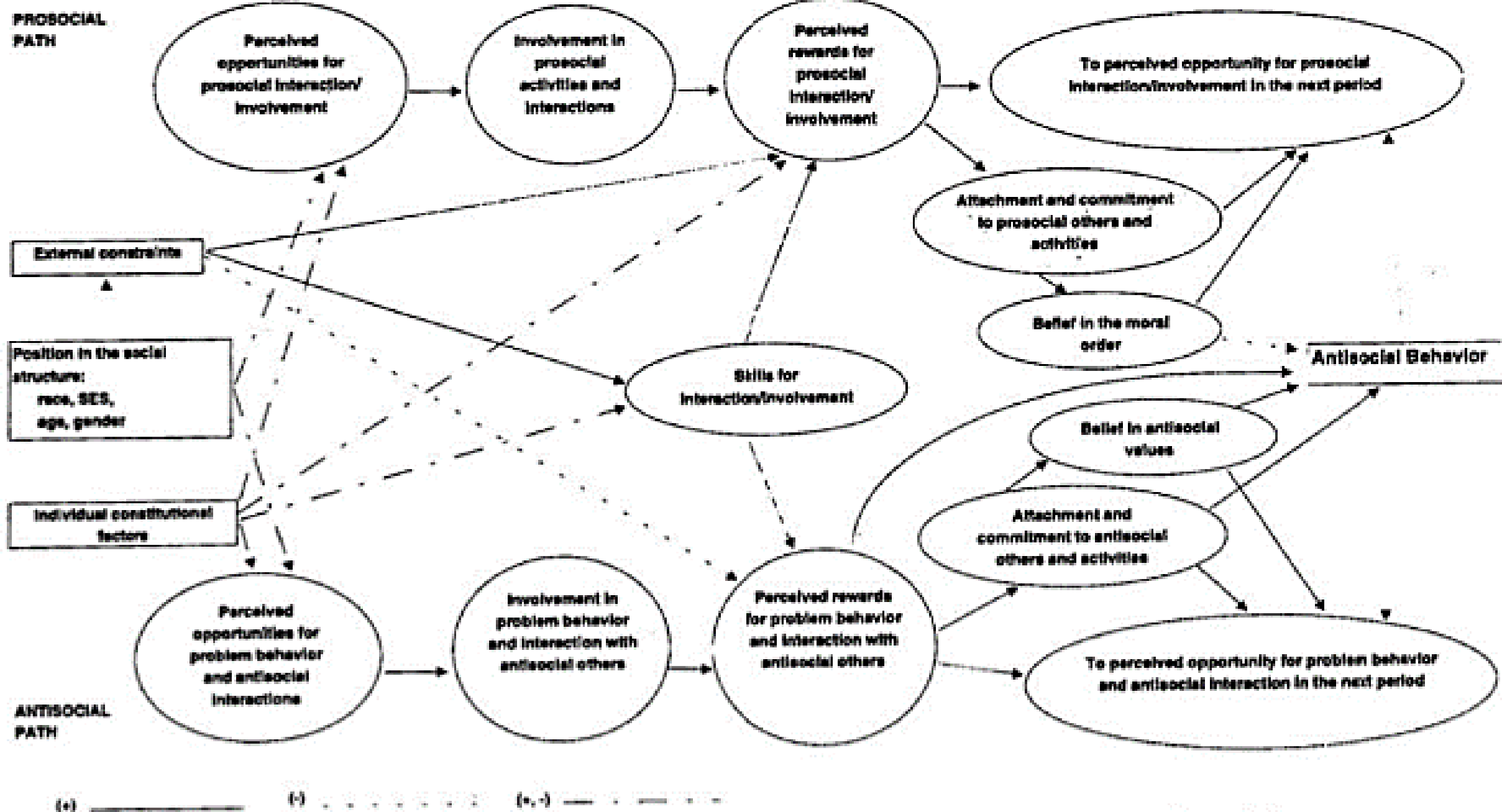
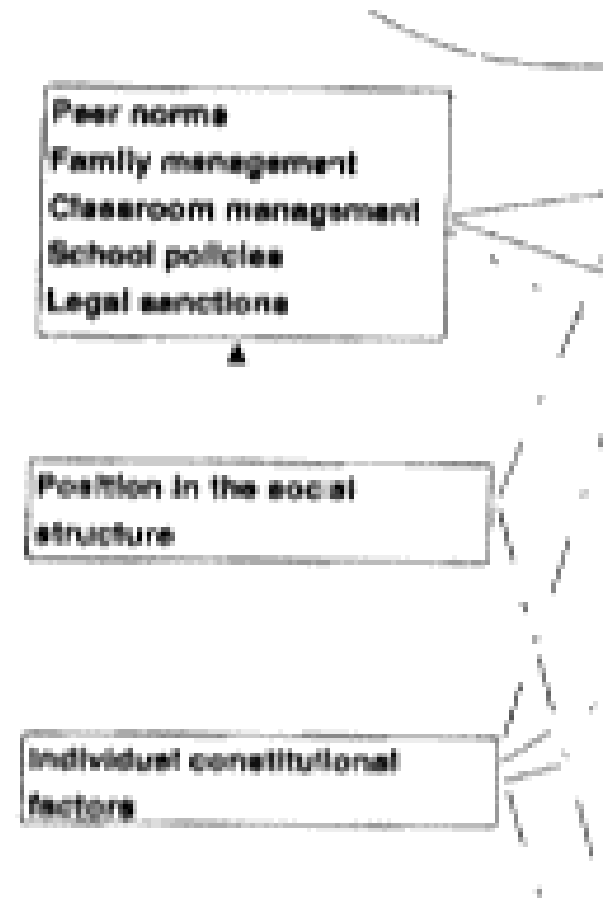

Figure 4.1. The social development model of antisocial behavior – general model.

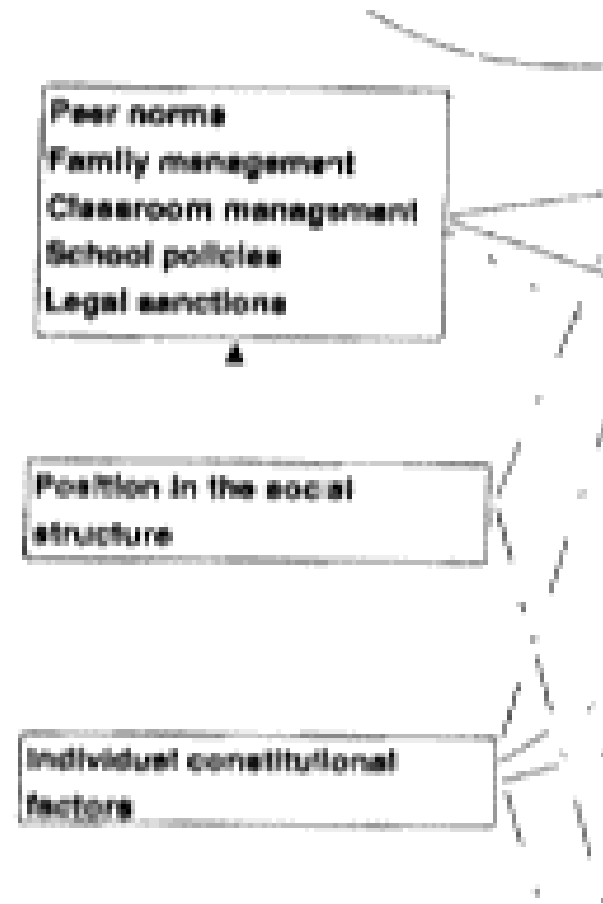
Exogénne premenné

- ▶ (1) pozícia v sociálnej štruktúre
 - Rasa
 - Vek
 - SES
 - Pohlavie

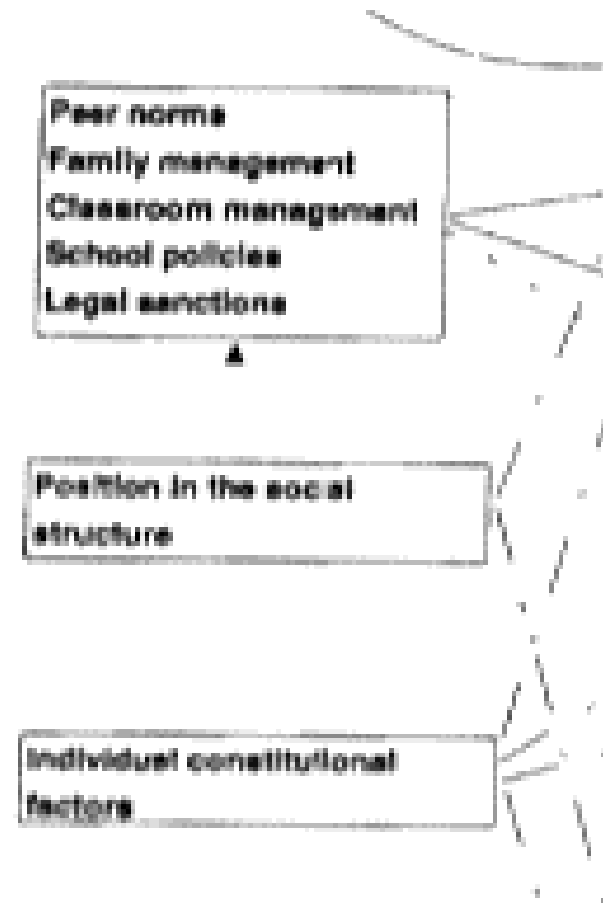
Exogénne premenné

- ▶ (2) konštitučné alebo fyziologické faktory
 - Nízke kognitívne schopnosti
 - Nízka úroveň rozrušenia
 - Nedostatočne vyvinutý nervový systém
 - ADHD

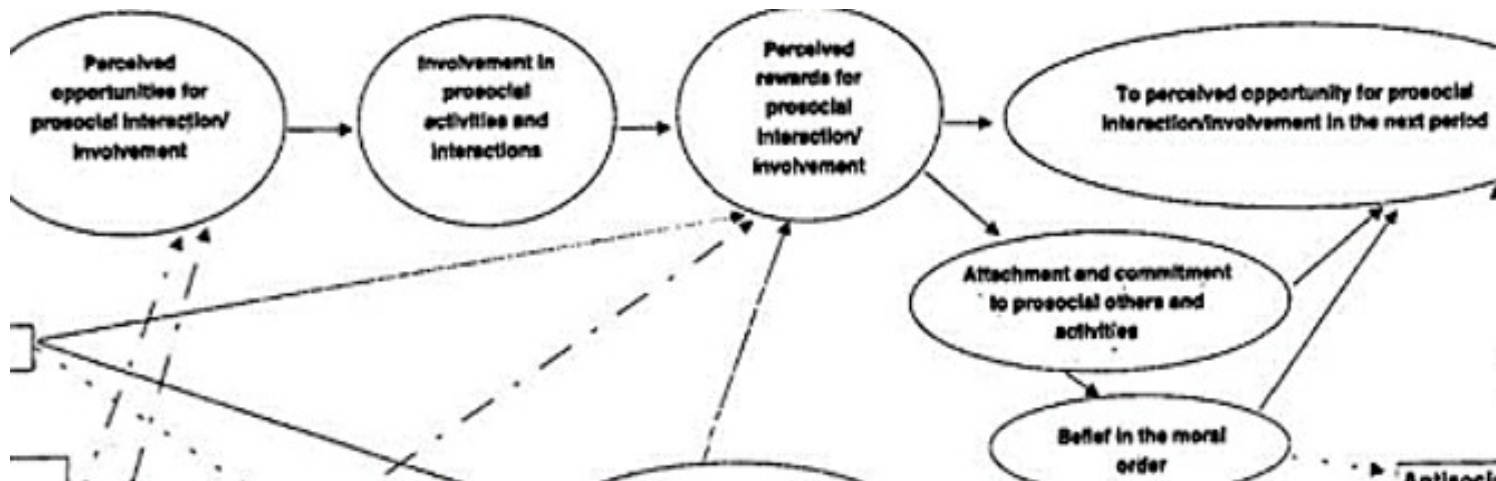
Exogénne premenné

- ▶ (3) externé obmedzenia
 - Formálne a neformálne reakcie na správanie
 - Rodinný „manažment“
 - Škola
 - Trieda
 - Komunita
 - Legislatíva
 - Rovesníci

Prosociálna/Antisociálna línia

- ▶ Vnímané možnosti pre prosociálnu interakciu a zapojenie sa ovplyvňujú stupeň zapojenia sa
- ▶ Rozvoj väzby a záväzku k prosociálnemu správaniu závisí na miere do akej sú prosociálne správanie a interakcia pozitívne posilnené
- ▶ Attachment - Commitment - Internalizácia hodnôt

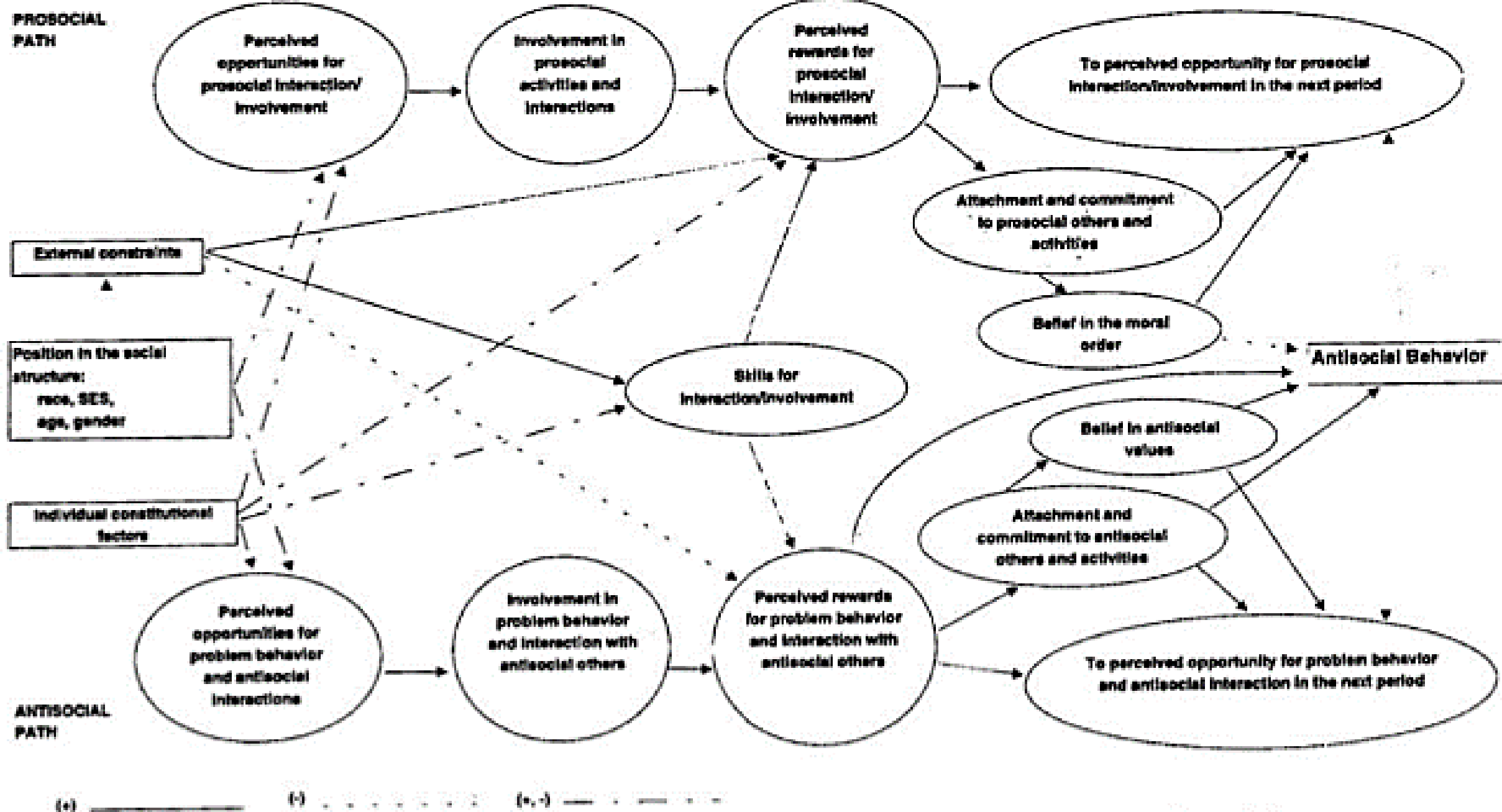

Figure 4.1. The social development model of antisocial behavior – general model.

Vývinová perspektíva modelu

Kritéria pre vývinové teórie

- ▶ Reciprocita
 - Minulé správanie ovplyvňuje budúce postoje a správanie prostredníctvom sociálnych interakcií
- ▶ Transakčnosť
 - Teória by mala explanovať ako správanie ovplyvňuje viac ako jednu osobu - opakované sociálne interakcia (napr. väzba medzi matkou a dieťaťom)
- ▶ Transformačnosť
 - Vplyv jednej fázy na ďalšiu

Vývinové fázy

- ▶ Predškolská fáza
- ▶ Elementary school
- ▶ Middle school
- ▶ Stredoškolská fáza

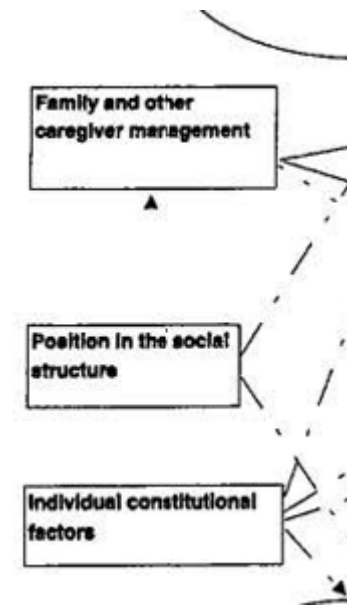
Predškolská fáza

- ▶ Pozícia v sociálnej štruktúre je určená vzdelaním a socioekonomickým statusom rodičov, rasou dieťaťa a jeho rodiny a jeho pohlavím
- ▶ Nízke interpersonálne, edukačné a finančné zdroje rodičov predstavujú riziko pre neskorý vývin kognitívnych schopností, zlyhanie v škole a riziko vzniku detskej patológie
- ▶ Najvplyvnejšia sociálna jednotka: rodina (eventuálne škôlka a komunita)
- ▶ Antisociálne hodnoty nie sú zahrnuté v tejto perióde, nakoľko je len malá pravdepodobnosť ich vzniku

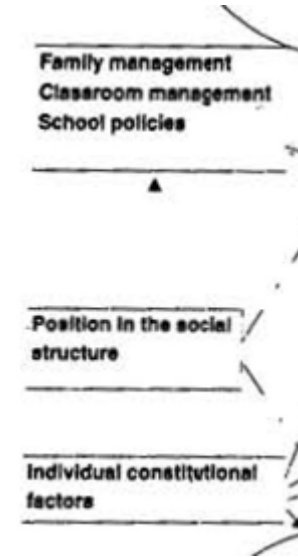
Predškolská fáza

- ▶ Konštitučné biologické faktory ako predčasné narodenie, nízka pôrodná váha, prenatálne vystavenie alkoholu alebo drogám negatívne ovplyvňuje rozvoj kognitívnych schopností
- ▶ Konštitučné psychologické faktory ako pozitívny temperament a pozitívna sociálna orientácia majú najväčší vplyv počas tejto fázy

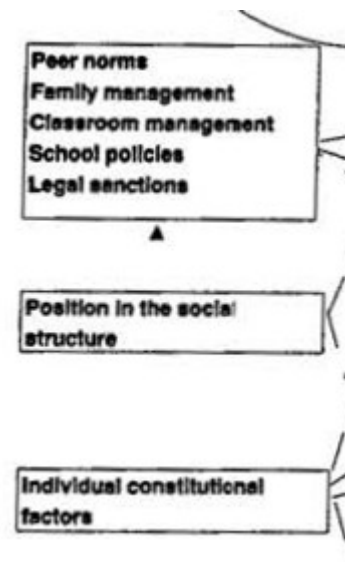
Elementary school period

- ▶ Rodina (rodinný „manažment“, starostlivosť o súrodencia) a učitelia (posilnenie správania) majú najsignifikantnejší vplyv na správanie dieťaťa v tomto veku
- ▶ Komunita zohráva tiež dôležitú rolu v tomto období (Cleveland, Feinberg, Bontempo & Greenberg, 2008)
- ▶ Škola - triedny „manažment“, mimoškolské aktivity
- ▶ Spolužiaci - objavuje sa vplyv kolektívu

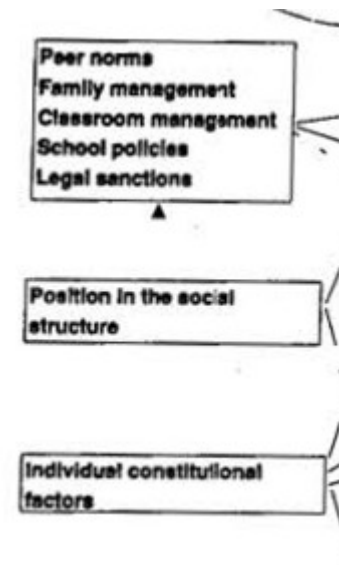
Middle school period

- ▶ Normy rovesníkov - výrazný vplyv - proces individualizácie
- ▶ Školský poriadok
- ▶ Triedny „manažment“
- ▶ Rodinný „manažment“
- ▶ *Polícia - legislatíva - objavuje sa po prvýkrát*

Stredoškolská fáza

- ▶ Mnoho protektívnych a rizikových faktorov bolo získaných už do začatia tejto fázy
- ▶ Externými premennými sú rovesníci, škola, legislatíva a do menšej miery rodina
- ▶ Aj keď narastá vplyv sociálnej skupiny, rodičia zostávajú dôležitým činiteľom špeciálne vo veciach drog, sexu a antikoncepcie
- ▶ U niektorých delikvencia dosahuje pokles
- ▶ Zlé známky, nízky sociálny status, nedostatok prosociálnych vzorov sú charakteristické pre zotrúvajúcich delikventov

Transakčné obdobia

- ▶ Prosociálne a antisociálne vplyvy z jednej periódy ovplyvňujú premenné na začiatku ďalšej
- ▶ Transakčné obdobie predstavuje priestor na zmenu
- ▶ Neštandardné transakčné obdobie - zmena školy, presťahovanie, odlúčenie od rodičov

Transakčné obdobia

- ▶ Vplyv troch faktorov:
 - Stupeň prosociálnych/antisociálnych väzieb k sociálnym jednotkám vytvorený počas predošlej fázy
 - Odmeny za prosociálne/antisociálne správanie, ktoré dieťa vníma ako výsledok aktivity
 - Stupeň manifestovaného antisociálneho správania v predošlej fáze

Aplikovateľnosť teórie

The background features abstract, overlapping geometric shapes in various shades of green, ranging from light lime to dark forest green. The shapes are primarily triangles and polygons, creating a dynamic, layered effect. The overall composition is clean and modern, with the text centered on the left side of the frame.

Intervencia

- ▶ Dôležitosť identifikovať intervenčné body pre narušenie kauzálneho procesu
- ▶ Táto koncepcia intervencie má niekoľko implikácií:
 1. Každý kauzálny prvok social development modelu je potenciálnym priestorom pre intervenciu
 2. Môžeme požadovať/vykonať viac intervencií pretože existuje viac priamych aj nepriamych ciest k antisociálnemu správaniu
 3. Intervencie prerušujúce kauzálne procesy rozvoja antisociálneho správania by mali obsahovať aj komponenty podporujúce prosociálne správanie
 4. Vplyv primárnej väzby na budúce správanie naznačuje dôležitosť včasného zásahu
 5. Intervencie by mali byť vývinovo adekvátne
 6. Transakčné obdobia predstavujú potenciálnu možnosť prerušenia príčinných procesov

Intervenčné programy - predškolská fáza

- ▶ Podpora fyzickej blízkosti (matka a dieťa) a vytvorenia bezpečnej väzby
- ▶ Vysoko kvalitná ranná edukácia detí - posilnenie kognitívnych a sociálnych zručností
- ▶ Edukácia rodičov - pochopenie externých premenných a adekvátne posilňovanie správania

Emotional & Social Development In Early Childhood

Aké prvky modelu ste vo videu
postrehli?

Intervenčné programy - element. school

- ▶ Edukácia učiteľov - trieda sa stáva dôležitým faktorom
- Vytvorenie otvorenej atmosféry v triede
- Kooperatívne učenie
- Efektívne stratégie učenia
- Systém odmien
- Vysvetlenie povinností a očakávaní študentom na začiatku roka
- Krízový manažment

Intervenčné programy - element. school

- ▶ Edukácia rodičov
 - Zapojenie detí do domácich prác
 - Zapojenie detí do diania/rozhodovania v rodine
 - Jasná pravidlá
 - Reakcie na nežiadané správanie
 - Asertivita
 - Copingové stratégie

Domáce práce pre deti

podľa veku

(Maria Montessori)

2-3 roky

- o odložiť hračky do krabice
- o poukladať knihy na poličku
- o odniesť oblečenie do koša na špinavé prádlo
- o odhodiť odpadky
- o niesť pár klátikov dreva
- o skladať utierky
- o prestrieť stôl
- o priniesť plienky a vlhčené utierky
- o utrieť prach na podlahových lištách

4-5 rokov

- o nakrmiť domáce zvieratká
- o poutierať rozliate mlieko alebo vodu
- o odkladať hračky
- o ustlať posteľ
- o upratať svoju izbičku
- o polievať kvety
- o roztriediť čisté príbory
- o pripraviť si jednoduchú desiatu alebo olovrant
- o používať ručný vysávač
- o upratať kuchynský stôl
- o poutierať a odložiť riad
- o dezinfikovať kľučky

6-7 rokov

- o vyniesť odpadky
- o poskladať uteráky
- o pozametať podlahu
- o podkladať čistý riad z umývačky riadu
- o spárovať ponožky
- o vyplieť záhradu
- o hrať listie
- o žuť zemiaky a mrkvu
- o pripraviť šalát
- o doplniť toaletný papier

8-9 rokov

- o naplniť umývačku riadu
- o vymeniť žiarovku v stolnej lampe
- o vyprať
- o zavesiť a poskladať čisté oblečenie
- o utrieť prach
- o hadicou vyčistiť terasu
- o vyložiť nákup
- o pripraviť praženicu
- o upiecť koláčiky
- o vyvenčiť psa
- o pozametať terasu
- o umyť stôl

10-11 rokov

- o umyť kúpeľňu
- o povysávať koberce
- o poumývať pracovnú dosku v kuchyni
- o upratať kuchynské skrinky
- o pripraviť jednoduché jedlo
- o pokosiť trávu
- o priniesť poštu zo schránky
- o šiť jednoduché veci - prišiť gombík alebo manžetu
- o pozametať garáž

12 rokov a viac

- o vytrieť podlahy
- o vymeniť žiarovky v lustroch
- o umyť a povysávať auto
- o ostrihať kríky
- o maľovať steny
- o nakúpiť podľa zoznamu
- o navariť kompletný obed alebo večeru
- o upiecť chlieb alebo koláč
- o ovládať jednoduché opravy v domácnosti
- o umývať okná
- o žehliť
- o starať sa o mladších súrodencov

Intervenčné programy - middle school

- ▶ Obdobie zvýšeného vplyvu rovesníkov
- ▶ Hlavným cieľom preventívnych programov by malo byť zvýšenie interakcií jednotlivca s prosociálnymi skupinami spolužiakov a zapojenie ho do prosociálnych aktivít
- ▶ The School Transitional Environment Program (Feiner & Adan, 1988)
 - Transakčné obdobie medzi prvým a druhým stupňom
 - Udržiavanie študentov v triedach s limitovaným počtom študentov - posilnenie väzieb
 - Je podporovaná komunikácia medzi učiteľom a rodičom

Intervenčné programy - middle school

- ▶ The Midwestern Prevention Project
 - Tréning identifikácie a odolania negatívne mu vplyvu a sociálnemu tlaku
 - Edukácia v rámci sociálnych, zdravotných a iných dôsledkov užívania drog
 - Rozvoj schopností študentov
 - Informovanie rodičov o užití drog a školskom dianí
 - Podpora médií

Stretli ste sa už s intervenčnými
programmi? S akými?

Intervenčné programy - stredná škola

- ▶ Intervenčné programy zamerané na jednotlivca:
 - Získavanie schopností pre úspešné rozhodnutia
 - Posilnenie sebavedomia
 - Rozpoznávanie dôsledkov rizikového správania
 - Plánovanie kariéry
 - Vytvárania a posilňovanie priateľstiev s opačným pohlavím
 - Romantické vzťahy
 - Vytváranie realistických plánov
 - Zodpovedné správanie
 - Pochopenie dôležitosti služby v komunite

Intervenčné programy - stredná škola

- ▶ Intervenčné programy zamerané na školu:
 - Signifikantný vplyv školy v tomto období (Cleveland, Feinberg, Bontempo & Greenberg, 2008)
 - Voľnočasové aktivity v rámci školy
 - Adekvátne úpravy školského poriadku

Ako by ste model využili v rámci intervencie?

Zhrnutie

- ▶ Zahŕňa a predikuje konštrukt delikvencie ako aj užívania drog
- ▶ Vývinová perspektíva
- ▶ Teória identifikuje charakteristické socializačné jednotky pre každú zo štyroch fáz
- ▶ Fázy sú rozdelené hlavnou tranakčnou fázou - zmenou prostredia v ktorom sú deti socializované
- ▶ Obsahuje rizikové a protektívne faktory
- ▶ Poskytuje základy pre vytvorenie preventívnych programov antisociálneho správania

Použitá literatura

- Bandura, A. (1973). *Aggression: A social learning analysis*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall
- Catalano, R.F. & Hawkins, J.D. (1996). The social development model: A theory of antisocial behavior. Chapter 4 In Hawkins J.D. *Delinquency and Crime: Current Theories*. Cambridge: Cambridge University Press. (pp 149-197)
- Cleveland, M. J., Feinberg, M. E., Bontempo, D. E., & Greenberg, M. T. (2008). The Role of Risk and Protective Factors in Substance Use Across Adolescence. *Journal of Adolescent Health, 43*(2), 157-164. doi:10.1016/j.jadohealth.2008.01.015
- Felner, R. D., & Adan, A. M. (n.d.). The School Transitional Environment Project: An Ecological Intervention and Evaluation. *Fourteen Ounces of Prevention: A Casebook for Practitioners.*, 111-122. doi:10.1037/10064-009
- Festinger, L. (1964). Behavioral Support for Opinion Change. *Public Opinion Quarterly, 28*(3), 404. doi:10.1086/267263
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. Berkeley, CA: University of California Press
- Leventhal, H., & Cleary, P. D. (1980). The smoking problem: A review of the research and theory in behavioral risk modification. *Psychological Bulletin, 88*(2), 370-405. doi:10.1037/0033-2909.88.2.370
- Orford, J. (2001). Addiction as excessive appetite. *Addiction, 96*(1), 15-31. doi:10.1046/j.1360-0443.2001.961152.x
- Pentz, M. A. (1989). A Multicommunity Trial for Primary Prevention of Adolescent Drug Abuse. *JAMA, 261*(22), 3259. doi:10.1001/jama.1989.03420220073030
- Sutherland, Edwin H.: *Differential Association Theory and Differential Social Organization*. *Encyclopedia of Criminological Theory*. doi:10.4135/9781412959193.n250
- West, R., & Brown, J. (2013). *Theory of Addiction*. doi:10.1002/9781118484890

Ďakujem za pozornosť

